

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-69>

УДК 330.8:304:338.2

МОДЕЛІ АГРАРНОГО УСТРОЮ ТА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО І СВІТОВОГО ДОСВІДУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

MODELS OF AGRARIAN STRUCTURE AND AGRICULTURAL POLICY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND INTERNATIONAL EXPERIENCE AND THE POSSIBILITIES OF ITS USE

Жук Валерій Миколайович

доктор економічних наук, професор, академік НААН України,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ТДВ «Інститут обліку і фінансів НААН»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1367-5333>

Василюшин Станіслав Ігорович

доктор економічних наук, професор,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ТДВ «Інститут обліку і фінансів НААН»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5023-9878>

Нежид Юлія Степанівна

доктор філософії з менеджменту,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ТДВ «Інститут обліку і фінансів НААН»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2807-0687>

Zhuk Valerii, Vasylyshyn Stanislav, Nezhyd Yuliia
National Research Centre «Institute of Agrarian Economics»
ALC «Institute of Accounting and Finance» of NAAS

Дослідження присвячене компаративному аналізу аграрного устрою України та окремих країн світу й наддержавних утворень, а також обґрунтуванню можливих шляхів його трансформації в умовах євроінтеграції та глобальних викликів. Розкрито функціональні особливості аграрних устроїв та аграрної політики в ЄС, США та Австралії. Обґрунтовано, що ключовими орієнтирами для України мають стати трансформація аграрного устрою та моделювання аграрної політики на основі інституціональної теорії, яка підтвердила свою дієвість у провідних країнах світу. Обґрунтовано важливість підтримки дрібних і середніх господарств, доступ до земель і ресурсів, зміцнення фермерської кооперації та екологічна відповідальність. Наукова новизна та практична цінність дослідження полягає у виокремленні модельного підходу як концептуальної основи для побудови проєвропейського, селяниноцентричного аграрного устрою, що поєднує кращий міжнародний досвід з національною специфікою та пронаціональними українськими інтересами.

Ключові слова: аграрний устрій, аграрна політика, євроінтеграція, аграрне виробництво, АПК, сільські території, сільські громади, інституціональна теорія.

Despite its strong potential and key role in ensuring global food security, Ukraine's modern agricultural sector is significantly affected by globalization challenges, military aggression, and institutional instability. At the same time, the process of European integration actualizes the need to transform the agrarian structure of the state and introduce new approaches to agricultural policy focused on sustainable rural development and support for farming. The study is devoted to a comparative analysis of the agrarian system of Ukraine and individual countries and superpowers and to the substantiation of possible ways of its transformation in the context of European integration and global challenges. The functional features of agrarian systems and agricultural policy in the EU, the USA and Australia are revealed. It is defined, that Ukraine's current agrarian system, which is focused on agroholdings, should be radically

changed to incorporate the best policies of the world's leading countries. Implementation of elements of the farm system based on the American, European and Australian models into the Ukrainian agrarian system can significantly improve the efficiency and sustainability of the Ukrainian agricultural sector. The interests of Ukrainian farmers should be at the heart of the Ukrainian agrarian system, as agriculture plays an important role in the life of the country and its population. This includes ensuring access to land, financial support, access to modern technologies and training. It has been established that the application of a model approach to the formation of the agrarian system solves the existing problems of the state agrarian policy and the policy of sustainable rural development and can be considered, among other things, for the formation of a pro-European policy of military and post-war structure of Ukraine. The novelty of the study is to identify a model approach as a conceptual framework for building a pro-European, peasant-centered agricultural system that combines the best international practices with national specifics. The practical value of the study lies in the formation of scientifically sound approaches to reforming state agricultural policy in the context of European integration and sustainable development of rural areas.

Keywords: agrarian system, agrarian policy, European integration, agrarian production, agro-industrial complex, rural areas, rural communities, institutional theory.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс є традиційною складовою національної економіки України, основою продовольчої й екологічної безпеки, валютних надходжень, системоутворюючим компонентом розвитку сільських територій та просторової зайнятості. Навіть під час війни Україна постачає продовольство для харчування близько 400 млн людей у світі. Разом з тим її унікальний земельний та гідротермічний потенціал є важливим фактором стабільності для багатьох країн Азії, Близького Сходу, Європи, Африки та інших регіонів.

Багатоукладною основою та ядром агропромислового виробництва й розвитку сільських територій є аграрний устрій, оскільки він поєднує в собі як різні форми власності та господарювання, так і сукупність соціально-економічних, правових, інституційних і територіальних елементів, що визначають організацію та функціонування сільськогосподарського виробництва. Новітній етап реформування аграрного устрою України, у 2005–2025 рр., на жаль, не приніс очікуваного розвитку аграрного виробництва, а навпаки, зумовив розбалансованість виробництва, обмеження проактивності селян, руйнування інформаційного забезпечення аграрної політики й управління, виснаження ґрунтів, зростання кількості депресивних сільських територій та скорочення сільської поселенської мережі України в цілому. Однією з об'єктивних причин таких негативних наслідків, поруч із частковою агрохолдингізацією та олігархізацією, є безсистемність та інституційна слабкість чинного «підходу стратегій» до моделювання аграрного устрою та аграрної політики держави.

Сьогодні Україна перебуває на порозі суттєвих трансформаційних змін, набувши статусу країни-кандидата на вступ до ЄС та все більше утверджуючись у якості важли-

вого гравця на світовому ринку продовольства. Як наслідок, глобалізаційні процеси та євроінтеграція актуалізують необхідність трансформації наявного аграрного устрою та моделювання чинної аграрної політики. Водночас перед обґрунтуванням конкретних кроків щодо такого моделювання актуальним є проведення компаративного (порівняльного) аналізу моделі аграрного устрою та особливостей аграрної політики України та провідних країн світу – лідерів світового аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика трансформації аграрного устрою України в контексті імплементації Спільної аграрної політики Європейського Союзу (далі – САП ЄС) та посилення глобалізаційних феноменів світового економічного простору набуває особливої актуальності. Це зумовлює зростаючу увагу наукової спільноти до пізнання й формування сучасного державного аграрного устрою та аграрної політики в умовах невизначеності.

У вітчизняній науковій думці цю проблематику активно досліджували та продовжують вивчати вчені НАН України та НААН України [1–3]. Зокрема, академік НААН України М. Ф. Кропивко, аналізуючи стратегічні засади формування аграрного устрою України, наголосив на необхідності запровадження «нової парадигми аграрного устрою, яка має бути спрямована на забезпечення комплексного розвитку сільського господарства, сільських територіальних громад і сільських територій» [4, с. 15].

У своїх дослідженнях академік НАН України О. М. Бородіна акцентує увагу на доцільності впровадження в Україні європейських науково-прикладних здобутків у сфері політики убезпечення сільської місцевості як перспективного напрямку, що забезпечить урахування потреб сільських територій у процесі

формування державної політики та сприятиме сталому розвитку сільських громад в умовах євроінтеграції [5, с. 30].

Ці теоретичні положення узгоджуються з висновками дослідників Т. Зінчук, О. Ковальчук та Т. Усюк, які, вивчаючи модернізаційну парадигму європейської політики сільського розвитку, зазначають, що «розвиток сільських територій є «другим стовпом» САП ЄС, який зміцнює «перший стовп», забезпечуючи підтримку доходів фермерів, ринкові заходи і соціальну, екологічну й економічну стійкість сільського господарства в контексті ЦСР» [6, с. 71]. Визначений інтегрований підхід окреслює можливості для формування нової моделі аграрного устрою України, узгодженої з європейськими підходами до сільського розвитку.

Осмислення сутності, складових та напрямів трансформації аграрного устрою й державної аграрної політики та подальші дослідження в цій сфері мають відбуватися з урахуванням глобальних викликів і провідних міжнародних практик. Водночас зберігається необхідність у подальшому комплексному аналізі низки нерозв'язаних проблемних аспектів, зокрема тих, що вже були предметом наших попередніх досліджень [7]. Таким чином, доцільними стають зусилля з порівняння аграрного устрою України та провідних аграрно розвинених країн світу з метою пошуку власної траєкторії аграрної політики, орієнтованої на національні інтереси в умовах євроінтеграції.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є проведення компаративного аналізу аграрного устрою України та окремих країн світу й наддержавних утворень, а також обґрунтування можливих шляхів його трансформації в умовах євроінтеграції та глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations), у 2023 р. країнами-лідерами світового продовольства були ЄС, Китай, США, Бразилія, Індія тощо [8]. Для нашого порівняння було обрано приклад ЄС, США та Австралії, які є загальноновизнаними країнами ринкового типу з високорозвиненим аграрним виробництвом та рівнем якості життя населення.

І. Аграрний устрій ЄС. В основі аграрного устрою ЄС покладено принципи Спільної аграрної політики – САП (*The common*

agricultural policy – CAP), що була започаткована у 1962 р. шістьма країнами-засновниками тодішніх Європейських співтовариств, і сьогодні – це найстаріша політика ЄС, яка все ще діє [9]. Метою САП є:

- забезпечення доступного, безпечного та високоякісного харчування для громадян ЄС;
- забезпечення справедливого рівня життя для фермерів;
- збереження природних ресурсів та піклування про навколишнє середовище.

Наразі на фінансування САП припадає 31 % загального щорічного бюджету ЄС. При цьому, загалом на САП виділяється 386,6 млрд євро зі щорічного бюджету ЄС на 2021-2027 рр. з розподілом коштів між Європейським фондом гарантій сільського господарства (EAGF) (291,1 млрд євро або 75,3 %) та Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських регіонів (EAFRD) (95,5 млрд євро або 24,7 %) [10].

САП реалізується через низку інструментів й поділяється на два «стовпи» (*pillars*) та має три основні сфери діяльності: пряма підтримка фермерів (перший «стовп»); спільна організація ринків (перший «стовп»); розвиток сільських територій (другий «стовп») (рис. 1). При цьому, особливістю даної будови є взаємопов'язана «модуляція» видатків, яка передбачає поступове скорочення розміру прямих дотацій та інвестування вивільнених коштів у сільський розвиток.

Станом на 2024 р. в ЄС функціонує 10 млн фермерів, які забезпечують внутрішній продовольчий попит 447 млн споживачів-мешканців країн ЄС, обробляють 39 % земель ЄС і забезпечують 40 млн робочих місць [11]. В основі чинного фермерського устрою ЄС лежить функціонування відкритого ринку земель сільськогосподарського призначення, ступінь лібералізації якого коливається між країнами Західної та Східної Європи. У більшості країн встановлено спеціальні вимоги до покупців землі із наданням переваги локальним фермерам, що живуть на тих же територіях, де й планують вести фермерське господарство. В свою чергу, у переважній більшості країн ЄС високий рівень захисту прав орендарів, що включає: встановлення мінімальних термінів оренди землі (від 5 до 27 років), щорічний перегляд максимальної орендної плати на рівні уряду із залученням фермерів та громадськості, а також захист інтересів власників. Також у більшості країн ЄС є обов'язкове погодження з державними органами, додаткові обмеження щодо про-

Рис. 1. Структура САП ЄС

Джерело: сформовано на основі [9]

дажу землі покупцям-нерезидентам ЄС, що підтверджує пріоритетну орієнтацію на підтримку саме резидентів ЄС.

II. Аграрний устрій США. Сполучені Штати Америки – одна з країн-лідерів світового експорту продовольства. Держава має в основі значну різноманітність форм господарювання, але великі комерційні ферми, або агрохолдинги, відіграють провідну роль у виробництві основних сільськогосподарських культур та тваринницької продукції. Хоча більшість фермерських господарств у США за кількістю є сімейними фермами, значну частку загальної продукції забезпечують великі комерційні господарства.

Міністерство сільського господарства США (*United States Department of Agriculture, USDA*) відповідальне за політики в галузі сільського господарства і продовольства, в тому числі за продовольчу безпеку, розвиток сільських територій, фінансування наукових досліджень в сфері сільського господарства США [12]. 1 червня 2022 р. USDA анонсувало деталі структури трансформації продовольчої системи на користь споживачів, виробників і сільських громад, надаючи більше можливостей, розширюючи доступ і створюючи нові й кращі ринки для малих і середніх виробників (рис. 2). Ця трансформація базується на уроках, отриманих під час пандемії

COVID-19 і збоїв у ланцюгах постачання, спричинених війною в Україні.

Цілі програми трансформації аграрно-продовольчого устрою USDA включають:

- побудову більш стійкого ланцюга постачання харчових продуктів, який надає більші та кращі ринкові можливості для споживачів і виробників, одночасно зменшуючи викиди вуглецю;

- створення більш справедливої продовольчої системи, яка бореться з домінуванням на ринку та допомагає виробникам і споживачам отримати більше влади на ринку, створюючи нові та кращі варіанти місцевого ринку;

- необхідність зробити поживну їжу більш доступною та прийнятною для споживачів;

- досягнення справедливості в отриманні економічних вигод, рівності та подолання бідності мешканців сільських громад [12].

Таким чином, в основі аграрного устрою США міститься перевірений часом ланцюг постачання фермерів (виробників), переробників та дистриб'юторів продовольства. Успіх даного ланцюга ґрунтується на основі потужної державної підтримки, орієнтації на досягнення балансу американських інтересів, нарощуванні експортного потенціалу, підтримці локальних ферм і ранчо та високому рівні трансферу інновацій тощо.

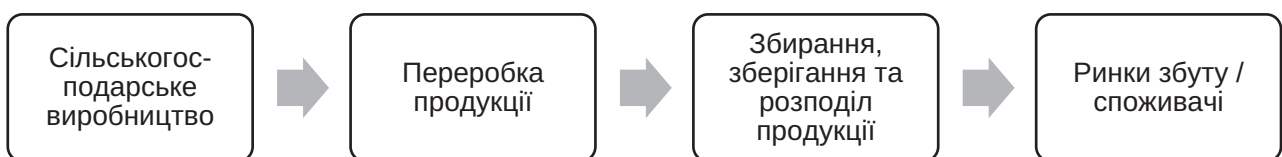

Рис. 2. Процесна модель аграрно-продовольчого устрою США

Джерело: сформовано на основі [12]

III. Аграрний устрій Австралії. Австралія відома своїми великими фермерськими господарствами, які часто займають сотні тисяч гектарів. Це дозволяє фермерам спеціалізуватися на великих обсягах виробництва, особливо в таких галузях як вирощування зернових культур, розведення великої рогатої худоби та овець.

Департамент сільського, рибного та лісового господарства Уряду Австралії (*Department of Agriculture, Fisheries and Forestry, DAFF*) має на меті створювати нові та підтримувати існуючі можливості експорту сільськогосподарської продукції, щоб забезпечити переваги сільському господарству Австралії. Департамент керує ризиками біозахисту в Австралії, щоб захистити багатомільярдну сільськогосподарську промисловість і австралійський спосіб життя (рис. 3).

Земельні відносини в Австралії характеризуються поєднанням приватної власності, державного регулювання та традиційних прав корінних народів. Значна частка сільськогосподарських земель перебуває у приват-

ній власності фермерів або агробізнесів, що сприяє високому рівню механізації та використанню сучасних технологій. Однак значна частка земель також залишається у державній власності, особливо в регіонах, де землі використовуються для збереження природних ресурсів або зрошувальних систем. Держава здійснює контроль за використанням земель через різні регуляторні механізми, включаючи обмеження на вирубку лісів, захист природних екосистем та контроль за використанням водних ресурсів.

Окремо варто відзначити земельні права корінних народів Австралії, які визнаються і захищаються через систему «місцевих титулів» (*native title*). Ця система визнає традиційні права корінних народів на земельні та водні ресурси, які можуть бути використані для релігійних, культурних та господарських потреб. Процес визнання «місцевих титулів» складний і включає юридичні процедури, що гарантують дотримання прав корінних спільнот. Це створює унікальну динаміку земельних відносин, де традиційні права

Рис. 3. Модель аграрної політики Уряду Австралії
Джерело: сформовано на основі [13]

корінних народів співіснують із сучасними формами землекористування та державним регулюванням.

Таким чином, в Австралії основними виробниками сільськогосподарської продукції є фермерські господарства. Австралійські фермери володіють майже 180 тис. ферм, що охоплюють понад 60 % території країни. Фінансова підтримка уряду зазвичай надається фермерам для компенсації збитків, спричинених природними або техногенними факторами. Основні причини включають тривалі періоди посухи (на території країни широко застосовуються як зрошувані, так і сухі методи землеробства), повені, пожежі та інші стихійні лиха [13].

IV. Порівняння аграрного устрою України та окремих країн. Україна відома своїми родючими чорноземами, великою кількістю агрохолдингів та орієнтацією на експорт зернових культур. Водночас існує значна частка дрібних фермерських господарств, які стикаються з обмеженим доступом до фінансування та потребують модернізації. При цьому аграрна реформа 1994-2004 рр. змінила саме устрій: «відносини» (перехід з радянських на ринкові форми господарювання на базі приватної власності, орендних відносин тощо) і «умови діяльності» (податкові, фінансово-кредитні, зовнішньо-економічні, регуляторні, цінові тощо). Проте «подальше недотримання модельної рамокості нового устрою і пов'язаний з цим керований хаос політичних впливів (інтересів бізнесу), врешті-решт, спричинили певну ревізію змісту нових економічних відносин та умов. «Ширма підходу стратегій» / безсистемна зміна «правил гри» призвела до того, що всіма реформами (земельною, бюджетною, фінансово-кредитною, податковою та ін.) сповна скористався лише великий бізнес. Галузь критично втрачає основу своєї економіки – середній клас, доступність селян, прийдешніх поколінь до земельних та інших ресурсів, просторовий розвиток і багато інших базових умов сталого розвитку» [7, с. 64].

ЄС, зі свого боку, характеризується великою кількістю дрібних і середніх фермерських господарств, які отримують значну підтримку від спільної аграрної політики (САП). Європейські фермери акцентують увагу на високій якості продукції, дотриманні екологічних стандартів та збереженні традиційних методів виробництва. США та Австралія мають більші фермерські господарства та високо

механізовані аграрні сектори. В США велика частка сільськогосподарської продукції виробляється великими комерційними фермами та ранчо, які активно впроваджують новітні технології та значною мірою орієнтовані на експорт. Австралія також відома великими фермерськими угіддями, зосередженими на виробництві зернових культур і тваринництві, з активним використанням сучасних технологій та зрошувальних систем через посушливий клімат. При цьому, як і США, Австралія є великим експортером сільськогосподарської продукції (табл. 1).

З американської моделі Україна може перейняти високий рівень механізації та використання сучасних технологій, що підвищить продуктивність та зменшить залежність від ручної праці. Американський досвід може бути корисним для оптимізації управління великими площами сільськогосподарських земель. З європейської моделі Україна може запозичити підходи до державної підтримки фермерів через субсидії, програми розвитку сільських територій та екологічні стандарти. САП ЄС, що зосереджується на підтримці дрібних та середніх фермерів, може бути адаптована для зміцнення місцевих господарств і забезпечення їхньої стійкості. З австралійської моделі Україна може взяти приклад ефективного управління водними ресурсами в умовах змін клімату, а також інтеграцію сучасних методів зрошення та сухого землеробства. Також важливим аспектом є визнання та захист земельних прав місцевих громад, що може сприяти соціальній стабільності та збереженню культурної спадщини.

Варто підкреслити, що 15 листопада 2024 р. Уряд схвалив Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 рр. [14], в основі якої лежить наближення до вимог САП ЄС. Проте досить важливим є врахування спроможності даної Стратегії як формального документа до максимального втілення її цілей в умовах незрілого за європейськими прикладами інституційного середовища в Україні. Зокрема, маємо ситуацію, коли «де-юре» декларується розбудова проєвропейського, селяниноцентричного аграрного устрою, де йде мова про багатокладну економіку з акцентом на фермерство, середні підприємства, а «де-факто», – створюються сприятливі умови для розвитку агрохолдингових груп, монополі-

Таблиця 1

Компаративний аналіз аграрного устрою та базових складових аграрної політики устрою окремих держав та наддержавних утворень

Критерій	Україна	ЄС	США	Австралія
Структурна модель аграрного виробництва	Дуалізм підтримки агрохолдингів та фермерів	Орієнтація на дрібні та середні фермерські господарства	Велика масштабність виробництва	Підтримка великих фермерських угідь
Технологічний рівень агровиробництва	Недостатній рівень використання сучасних технологій	Екологічні стандарти, стимулювання інновацій	Інтенсивне використання технологій	Інтенсивне використання технологій та зрошення
Експортна орієнтація та відкритість ринків	Експортна орієнтація з певними бар'єрами	Регулювання експорту через САП	Висока експортна орієнтація	Висока експортна орієнтація
Інституційне забезпечення	Інституційні прогалини в земельному та аграрному законодавстві	Якість стандартів та традиції аграрного права	Високий рівень інституційного забезпечення аграрних відносин	Високий рівень інституційного забезпечення та стандартів якості
Екологічна сталість та біобезпека	Недостатній рівень екологічної інтеграції	Високі екологічні стандарти та сталість	Часткова екологічна орієнтація	Сильний акцент на сталий розвиток та біобезпеку
Розвиток сільських територій	Проблеми розвитку сільських територій	Активна політика розвитку села та згуртованості	Розвиток через кооперацію	Розвиток фермерської кооперації
Роль інновацій та наукових досліджень	Високий потенціал аграрної науки	Орієнтація на інновації та дослідження	Спеціалізація, диверсифікація	Розвиток екологічних технологій
Державна підтримка та кооперація	Обмеженість фінансування та підтримки окремих суб'єктів	Державне фінансування через САП	Високий рівень державної підтримки фермерів	Сильна підтримка експортних аграрних проєктів

Джерело: сформовано на основі [9; 12; 13; 14]

зації земельних відносин, обмеження доступу саме сільського аграрного підприємництва до галузевих ринків, що, у свою чергу, прискорює занепад сільських територій, послаблює дію механізмів громадського і суспільного контролю відповідальності влади за таку політику. Відтак, постає необхідність розбудови власної моделі аграрного устрою України, яка має базуватися на кращому світовому досвіді та мати в своїй основі селянино- та селоцентричні засади.

Висновки. Сьогодні Україна, внаслідок повномасштабної російської військової агресії, постала перед найбільшими екзистенційними ризиками за всю свою історію та перебуває у процесі глибинних трансформацій

політичних процесів, законодавчої бази та ідейно-філософського усвідомлення місця держави «Україна» на світовій геополітичній мапі. За цих умов та з огляду на потребу євроінтеграції, постає необхідність посилення наукового забезпечення та суспільного осмислення напрямів трансформації наявного в Україні аграрного устрою та аграрної політики, зокрема використовуючи досвід країн світу з високорозвиненим АПК.

Чинний аграрний устрій України із орієнтацією на агрохолдинги має бути докорінно зміненим із використання кращих політик провідних країн світу. Імплементация елементів фермерського устрою за американською, європейською та австралійською моделями

в українську модель аграрного устрою може значно покращити ефективність та стійкість сільськогосподарського сектору України. В основі аграрного устрою України повинні бути інтереси селян, забезпечення їх доступу до землі, фінансової підтримки, сучасних технологій тощо. Заохочення діяльності дрібних та середніх фермерських господарств, які здебільшого належать селянам, допоможе зберегти традиційний аграрний ландшафт та культурну спадщину України, а також забезпечить екологічно стійке ведення господарства. Отже, орієнтація аграрного устрою та сільського господарства на селозберігаючі імперативи підтримає соціальну стабільність, рівновагу та розвиток сільських територій і місцевих громад.

На наше глибоке переконання, аграрний устрій за своїм змістом та характерними рисами є соціально-економічним інститутом, тому в основі його трансформації має бути модельний підхід. Застосування модельного підходу до формування аграрного устрою вирішує наявні проблеми державної аграрної політики й політики сталого розвитку сільських територій та може розглядатись, серед іншого, і для формування проєвропейської політики воєнного й повоєнного устрою України.

Перспективами подальших наукових пошуків є розкриття фундаментально-прикладних основ структури, змісту та функціоналу модельних складових інституту аграрного устрою та державної аграрної політики з урахуванням євроінтеграційних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доповідь / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуроров та ін.; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. Київ, 2012. 56 с
2. Аграрний устрій України: наукове видання / за ред. Лупенка Ю. О., Кропивка М.Ф. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 72 с.
3. Жук В. М., Сігайов А. О. Науково-прикладні основи сталого розвитку за селозберігаючою моделлю аграрного устрою. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 10. С. 28–37. DOI: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2019-10-4> (дата звернення: 21.03.2025).
4. Кропивко М. Ф. Стратегічне бачення аграрного устрою України. *Економіка АПК*. 2017. № 4. С. 5–16.
5. Зінчук Т., Ковальчук О., Усюк Т. Модернізаційна парадигма європейської політики сільського розвитку: інституційний підхід, виклики, перспективи. *Економіка України*. 2024. № 8 (753). С. 51–76. DOI: <https://doi.org/10.15407/econo.m.ukr.2024.08.051>(дата звернення: 21.03.2025).
6. Бородіна О. М. Убезпечення сільського способу життя: європейська політика, орієнтири для України. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 20–32. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002020> (дата звернення: 21.03.2025).
7. Жук В., Бездушна Ю., Василюшин С., Нежид Ю., Волошина О. Теоретико-прикладні основи моделювання аграрного устрою і державної аграрної політики. *Економіка України*. 2024. № 11. С. 46–73. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.045> (дата звернення: 21.03.2025).
8. Food and Agriculture Organization of the United Nations. World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2023. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/5c272dc7-e1b8-486a-b323-6babb174eee0> (дата звернення: 21.03.2025).
9. European Council. What is the CAP? URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap-introduction/#how> (дата звернення: 21.03.2025).
10. Спільна аграрна політика ЄС – законодавче регулювання та зв'язок з екологічною і кліматичною політикою ЄС. Міжнародний фонд «Відродження». URL: https://www.dossier.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/CAP_lawclimate_UA.pdf (дата звернення: 21.03.2025).
11. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> (дата звернення: 22.03.2025).
12. USDA Announces Framework for Shoring Up the Food Supply Chain and Transforming the Food System to Be Fairer, More Competitive, More Resilient. URL: <https://www.usda.gov/media/press-releases/2022/06/01/usda-announces-framework-shoring-food-supply-chain-and-transforming> (дата звернення: 22.03.2025).
13. Department of Agriculture, Fisheries and Forestry of Australia. Corporate Plan 2022-23. URL: <https://www.agriculture.gov.au/sites/default/files/documents/daff-corporate-plan-2022-23.pdf> (дата звернення: 22.03.2025).
14. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1163-р від 15.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.03.2025).

REFERENCES:

1. Borodina O. M., Heiets V. M., Hutorov A. O. et al. (2012). *Ukrainska model ahrarnoho rozvytku ta yii sotsioekonomichna pereorientatsiia* [Ukrainian model of agrarian development and its socioeconomic reorientation]. Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnoz [in Ukrainian].
2. Lupenko Yu. O. (ed.), Kropyvko M. F. (ed.). (2017). *Ahrarnyi ustrii Ukrainy* [Agrarian system of Ukraine]. Kyiv: NNTs «IAE» [in Ukrainian].
3. Zhuk V. M., Sihaiov A. O. (2019) *Naukovo-prykladni osnovy staloho rozvytku za selozberhaiuchoiu modeliu ahrarnoho ustroi* [Strategic vision of Ukraine's agrarian system]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, no. 10, pp. 28–37.
4. Kropyvko M. F. (2017) *Stratehichne bachennia ahrarnoho ustroi Ukrainy* [Scientific and applied foundations of sustainable development based on the village-preserving model of agricultural structure]. *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 5–16.
5. Zinchuk T., Kovalchuk O., Usiuk T. (2024) *Modernizatsiina paradyhma yevropeiskoi polityky silskoho rozvytku: instytutsiinyi pidkhid, vyklyky, perspektyvy* [Modernisation paradigm of the European rural development policy: institutional approach, challenges, prospects]. *Economy of Ukraine*, no. 8, pp. 51–76.
6. Borodina, O. M. (2020) *Ubezpechennia silskoho sposobu zhyttia: yevropeiska polityka, oriientyry dlia Ukrainy* [Rural proofing: the European policy and guidelines for Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 20–32.
7. Zhuk V., Bezduzhna Yu., Vasylyshyn S., Nezhyd Yu., Voloshyna O. (2024) *Teoretyko-prykladni osnovy modeliuvannia ahrarnoho ustroi i derzhavnoi ahrarnoi polityky* [Theoretical and Practical Foundations of Modeling Agricultural System and State Agricultural Policy]. *Economy of Ukraine*, vol. 11, pp. 46–73.
8. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2023) *World Food and Agriculture – Statistical Yearbook*. Available at: <https://openknowledge.fao.org/items/5c272dc7-e1b8-486a-b323-6babb174eee0> (accessed March 21, 2025).
9. European Council (2025) *What is the CAP?* Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap-introduction/#how> (accessed March 21, 2025).
10. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia» (2024) *Spilna ahrarna polityka YeS – zakonodavche rehuliuвання ta zviazok z ekolohichnoiu i klimatychnoiu politykoiu EU* [The EU's Common Agricultural Policy - legislative regulation and linkage with EU environmental and climate policy]. Available at: https://www.dossier.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/CAP_lawclimate_UA.pdf (accessed March 21, 2025).
11. Eurostat (2025). Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> (accessed March 21, 2025).
12. U.S. Department of Agriculture (2022) *USDA Announces Framework for Shoring Up the Food Supply Chain and Transforming the Food System to Be Fairer, More Competitive, More Resilient*. Available at: <https://www.usda.gov/media/press-releases/2022/06/01/usda-announces-framework-shoring-food-supply-chain-and-transforming> (accessed March 22, 2025).
13. Department of Agriculture, Fisheries and Forestry of Australia (2023) *Corporate Plan 2022-23*. Available at: <https://www.agriculture.gov.au/sites/default/files/documents/daff-corporate-plan-2022-23.pdf> (accessed March 22, 2025).
14. *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rr.* [On the approval of the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine until 2030 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025–2027]: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1163-r of 15 November 2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (accessed March 23, 2025).